

Zcela pochybené je Džaukjanovo srovnání urartského slovesa s indoevropským slovesným systémem. Urartské sloveso je polypersonální, tzn. že tvar tranzitivního slovesa obsahuje poukaz na dvě osoby — subjekt (= logický objekt) a agens. Afixy označující logický objekt se (alespoň zčásti) shodují s afixy označujícími subjekt intranzitivního slovesa:

INTRANZITIVNUM		TRANZITIVNUM			
		agens:	1. sg.	3. sg.	3. pl.
1. sg.	- <i>di</i>		?	?	?
3. sg.	- <i>bi</i>		- <i>bi</i>	- <i>ni</i>	- <i>tu-ni</i>
3. pl.	- <i>li</i>		- <i>li</i>	- <i>ali</i>	- <i>tu-li</i>

D. tento fakt zřejmě ignoruje: spojuje *-bi* intranzitivních sloves s jistými arménskými koncovkami, *-bi* tranzitivních sloves naproti tomu s latinskou perfektní koncovkou *-vī* (*-ī* je pryč vlastní přípona 1. osoby). Totéž *ī* však hledá i v příponě *-di* intranzitivních sloves, přičemž *d* pokládá za znak préterita. Tím samozřejmě vzniká otázka, proč se toto *ī* objevuje i v příponách, které s 1. osobou nemají nic společného, zatímco domnělý znak préterita se vyskytuje právě jen v 1. osobě. Označení „minulý čas“ není ostatně vhodné, urartský „aorist“ je podle všeho forma spíše vidová než temporální; srovn. Meščaninov, Grammat. stroj II, str. 7, 69 aj. — Nelze bez výhrad souhlasit ani se spojením urartského *-tu-* s indoevropskou příponou 3. pl. **-nto*; autor tu opomněl vysvětlit ztrátu nosovky (v přehledu hláskových responsů na str. 46 je uvedeno jako střídnice indoevropského *ŋ* urartské *an!*). V případě 1. osoby pl. tranzitivních sloves (přípona *-še*) se nedá mluvit o přenesení plurálního afixu jmen (ide. **-es*) ke slovesu prostě proto, že takový afix není v urartštině vůbec doložen! A tak konec konců zůstává urartská přípona neosobních tvarů *-ri*, kterou lze bez závažnějších námitek srovnat s tvary *r*-ového mediopasiva v hetitštině, latině a jiných ide. jazycích. — Málo přesvědčivé jsou i výklady o tvoření slovesných kmenů: Pro urartštinu je charakteristické zakončení aoristového kmenu intranzit. sloves vokálem *a*, tranzitivních sloves vokálem *u*. Tyto charakteristické vokály spojuje D. vcelku neodůvodněně s ide. slovesnými sufixy *ā* (iterativa, préterita ap.) a *u/w* (např. v lat. *volūō*, ř. *έλιω!*). Snad by bylo na místě srovnání s gruzínskými vokalizkými prefixy udávajícími „verzi“ slovesného tvaru (srovn. např. H. Vogt, NTS 10, 1938, s. 7–8.) — Pokládat *ī* v jediném bezpečně doloženém tvaru „přezentiv“ *ali* za tematický vokál je při nejmenším odvážné!

Bezpečně prokázáných shod v oblasti slovesné i jmenné morfologie je tedy — jak máme zato — pramálo. Daleko přesvědčivějším dojemem působí srovnání některých zájmených základů a částic (str. 107 n., 122 n.): urart. *-me* (enklit.) — ř. *me*, lat. *mē* (1. sg.), ur. *iki* — ř. *έκεινός*, ur. *i-* — lat. *is* etc., ur. *ki-* — lat. *quis*, ur. *ge, gi* — sti. *gha*, ř. *γε* etc., ur. *kui, kue* — lat. *que*, ur. *me, mi* — ř. *μή* atd.

Uhrnem lze říci asi toto: Džaukjanův závěr o příbuzenských svazcích mezi indoevropskými jazyky a urartštinou je při nejmenším předčasný. Existence jistého počtu shod je nesporná, tyto shody však ještě nepředstavují solidní důkaz jazykové příbuznosti. Snad tu jde spíše o účast indoevropské složky při formování urartského jazyka nebo o silný vliv superstratovy (praindo-iránský?) nebo dokonce o působení několika indoevropských strát? Definitivní řešení těchto otázek předpokládá především dokonale prozkoumání samotné urartštiny (s uplatněním metody vnitřní rekonstrukce), dále podstatný pokrok v historickosrovnávacím zkoumání kavkazských jazyků, konečně pak i pokrok v bádání o genezi indoevropských jazyků (rekonstrukci co nejstarších vývojových stadií těchto jazyků). Džaukjanova práce tu představuje jen první krok, první pokus, vyznačující se všemi typickými nedostatky takovýto pokusů o nalezení nových spojitostí mezi jazyky. Je to však práce podnětná, odhalující nové perspektivy bádání pro specialisty-urartology, indoeuropeisty i kaukazology.

Adolf Erhart

The Cambridge Ancient History, Revised Edition of Volumes I & II, fasc. 34–54. Cambridge University Press 1965–1966.

Práce na novém vydání CAH se v posledních měsících značně zrychlily a od podzimu r. 1965, kdy jsme uzavřeli svou zprávu uveřejněnou v SPFFBU E 11, str. 148 nn., vyšlo 21 nových svazků. Byla vyplněna celá řada mezer v souvislém líčení starověkého světa a některé oblasti byly již probrány celkem vyčerpávajícím způsobem. Obecného zaměření jsou dvě nově vyšlé stati [D. R. Hughes (sv. 50); R. Brcthwel, The Earliest Populations of Man in Europe, West Asia, and North Africa (sv. 50); W. F. Albright — T. O. Lambdin, The Evidence of Language (sv. 54)]. Autofi tři svazků se zabývají egyptskou problematikou [E. F. Baumgartel, Predynastic Egypt (sv. 38); T. G. H. James, Egypt: from the Expulsion of the Hyksos to Amenophis I (sv. 34); R. O. Faulkner,

Egypt: from the Inception of the Nineteenth Dynasty to the Death of Ramesses III (sv. 52)]. dějinám staré Mesopotamie je věnováno pět svazků [*H. Levy, Assyria, c. 2600—1816 B.C. (sv. 53); C. J. Gadd, Hammurabi and the End of his Dynasty (sv. 35); C. J. Gadd, Assyria and Babylon, c. 1370—1300 B.C. (sv. 42); J. M. Munn-Rankin, Assyrian Military Power, 1300—1200 B.C. (sv. 49); D. J. Wiseman, Assyria and Babylonia, c. 1200—1000 B.C. (sv. 41)] a syrsko-palestinské oblasti další čtyři studie [*R. de Vaux, Palestine during the Neolithic and Chalcolithic Periods (sv. 47); R. de Vaux, Palestine in the Early Bronze Age (sv. 46); K. M. Kenyon, Palestine in the Middle Bronze Age (sv. 48); W. F. Albright, The Amarna Letters from Palestine; Syria, the Philistines, and Phoenicia (sv. 51)]]. Pokračovalo se i v dějinách staré Anolie; touto problematikou se zabývali autoři tři svazků. V jednom případě šlo o dějiny předchetitické [*H. Levy, Anatolia in the Old Assyrian Period (sv. 40)]], ve dvou případech o historii chetitské říše [*O. R. Gurney, Anatolia, c. 1600—1380 B.C. (sv. 44); A. Goetze, The Struggle for the Domination of Syria (1400 - 1300 B.C.); Anatolia from Shuppiluliumash to the Egyptian War of Muwatallish; the Hittites and Syria (1300—1200 B.C.) (sv. 37)]]. Speciální studie se obírá prehistorií a protohistorií Kypru [*H. W. Catling, Cyprus in the Neolithic and Bronze Age Periods (sv. 43)]]. Konečně tři svazky zůstaly vyhrazeny problematice staré Egeidy [*S. S. Weinberg, The Stone Age in the Aegean (sv. 36); J. L. Caskey, Greece and the Aegean Islands in the Middle Bronze Age (sv. 45); F. H. Stubbings, The Recession of Mycenaean Civilization (sv. 39)]]; tím byl vlastně uzavřen archeologický rozbor egejské oblasti od neolitu (Weinberg, sv. 36) přes ranou dobu bronzovou (Caskey, sv. 24), přes střední dobu bronzovou jak na minojské Krétě (Matz, sv. 12), tak i na helladské pevnině a na Kykladách (Caskey, sv. 45), i přes pozdně bronzové období civilizace mykénské (Stubbings, sv. 18, 26 a 39) až po její konec a počátky doby železné (Desborough-Hammond, sv. 13). A to se ovšem egejské problematiky dotýkají také četné úseky některých jiných svazků, j. Blegenova výkladu o Tróji (sv. 1), Catlingova o Kypru (sv. 43) i různých kapitol jedna-těch o staré Anolii (Mellaart, sv. 8 a 20; Gurney, sv. 11 a 44; Goetze, sv. 37), a ovšem i některé svazky vztahující se k celému starověkému světu (např. Stubbingsova egejská chronologie ve sv. 4) — stejně jako svazky řešící některé speciální grecké problémy (např. Guthrieho rozbor počátků řeckého náboženství a mytologie ve sv. 2 a Chadwickův výklad o prehistorii řeckého jazyka ve sv. 15 nebo Kirkův pohled na problematiku vzniku homérských básní ve sv. 22).******

Antonín Bartoněk

F. H. Stubbings, Chronology: Aegean Bronze Age, The Cambridge Ancient History, Revised Edition of Vol. I, Chapter VI. § III (sv. 4 nového vydání, str. 69—77, 84—85). Cambridge Univ. Press 1962. Cena celého svazku 10 s. 6 d.

Do nově zpracované kapitoly CAH o nejstarší chronologii civilizací Předního východu přispěl vedle *W. C. Hayes*e (Egypt — až po konec 20. dynastie) a *M. B. Rowtona* („Stará západní Asie“) i *F. H. Stubbings* výkladem o chronologii egejské doby bronzové. Stubbingsova partie obsahuje dva oddíly, pojednání o charakteru dokladů a přehled detailní chronologie jednotlivých dílčích období.

V první z obou částí se autor zamýšlí nad problémem chronologie z hlediska dvou hlavních pramenů našich znalostí egejské prehistorie, jednak výsledků dosavadních archeologických výzkumů, jednak antické tradice. Podle jeho názoru je třeba dát v zásadě přednost prvnimu z obou těchto dvou zdrojů, ale druhý nelze také zcela pominout. Zejména cennou pomůckou se mu jeví to, že většina řeckých mýtických příběhů je prisuzována buď generaci trójské války nebo generaci jejich otců a S. chápe tento rozdíl nikoli jako protiklad dvou na sebe navazujících generací, nýbrž přímo dvou výrazně od sebe oddělených hérojských věků. V souvislosti s tím pak naopak varuje před přílišným přeceňováním archeologie a upozorňuje zejména na to, že se okrajové oblasti mohou často ve svém vývoji opozdit — a tím se jim může snadno dostat příliš vysokého chronologického zařazení —, a dále i na to, že se případně některé vývojové fáze nemusely uskutečnit zcela ve všech zkoumaných oblastech. V závěru tohoto svého úvodního výkladu rozebírá S. tradiční chronologické dělení, zavedené Evansenem a precizované hlavně Blegenem a Wacem, a poznamenává přitom, že chronologie rané a středně kykladských i helladských vrstev není zatím ještě podepřena o dostatečné množství archeologických nálezů.

V oddíle věnovaném konkrétní chronologii staré Egeidy uvádí pak autor tato základní opěrná data: Neolitické počátky klade do 6.—5. tis. př. n. l., začátek bronzové doby pak do raných fází 3. tis. př. n. l. (keramika současná s prvními kovovými předměty naznačuje maloasijský původ začátků bronzové kultury jak v oblasti krétské, tak i helladské a kykladské). První poněkud přesnější časové určení, s nímž se u S. setkáváme, je 19. stol. př. n. l. a týká se začátků minojské keramiky na řecké pevnině a počátků Tróje VI. Velkou pozornost věnuje autor chronologickému určení konce střední doby bronzové a začátku pozdního bronzového období a přijímá nakonec —